

Tien jaren stadsherstel in Deventer

In de geschiedenis zal Deventer met Middelburg voorbeeld van stadsherstel in de tweede helft van de twintigste eeuw worden genoemd. Beide voorbeeldsteden, dat wel, maar met één groot verschil. Middelburg moest zich herstellen van een bijna onoverkomelijke oorlogsramp; Deventer daarentegen moest en moet zich herstellen van verval door ouderdom. Tien eeuwen gaan een oude stad, die o.a. in haar vroege bestaan grote betekenis had als handelscentrum, niet zonder kleerscheuren voorbij. Toegegeven, een beetje vreemde omschrijving voor een stad vol monumenten, die aan herstel toe was. Maar wie ook maar iets van restauratie, stadsherstel en rehabilitatie afweet, begrijpt wat we bedoelen.

Tien jaren zijn nu voorbij sinds met het herstel van het Bergkwartier in Deventer werd begonnen. Wel een feit om even bij stil te staan, vooral ook, omdat dit herstel kon worden aangevat door hechte samenwerking tussen rijks- en gemeentelijke overheden en – constateren het met voldoening – particulier initiatief.

Het Bergkwartier was zo omstreeks 1960 rijp voor de sloop. Wie er nu rondwandelt kan zich er alleen maar in verheugen, dat men het zóver niet heeft willen laten komen, dat men oog had voor de rijke historie van de stad en dat men er alles aan wilde doen om dit culturele architectonische erfgoed niet totaal verloren te laten gaan.

De verschijning van een belangrijk boekwerk onder redactie van prof. ir. H.M. Goudappel, gewijd aan tien jaar stadsherstel in Deventer was een gerede aanleiding om een terugblik te werpen op de resultaten van dit restauratie-proces. Dat gebeurde tijdens een feestelijke – met muziek omrande – samenkomst, waarin verschillende figuren, die nauw bij het herstel van het Bergkwartier betrokken zijn, het woord hebben gevoerd, zoals de heer J.P.L. van der Lende, voorzitter van de Stichting Wederopbouw Bergkwartier, prof. ir. H.M. Goudappel, drs. D.J. Henstra, secretaris-penningmeester van de stichting, burgemeester H. Pothuma en J. Jessurun, hoofd-directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Niet alleen de geldstroom, ook de gedrevenheid bewerkstelligde de resultaten van het herstel van het Bergkwartier, was een opvallende opmerking uit het betoog van prof. Goudappel, die er overigens terecht op wees, dat het werk in Deventer met het Bergkwartier nog niet voltooid is. Andere stadsdelen, zoals het Noorder Bergkwartier wachten nog.

Hoe goed en efficiënt het Deventerse stadsherstel is aangevat, bleek uit een mededeling van drs. Henstra, nl. dat door Stadsherstel nu voor het eerst 5% dividend op het

cumulatief-preferente aandelen kan worden uitgekeerd.

Burgemeester Pothuma bevestigde de stelling van prof. Goudappel door mede te delen, dat nu inderdaad andere stadsdelen, zoals Noorder Bergkwartier en het gebied Asselsestraat-Polstraat aan de beurt zijn om hersteld te worden.

Rollenspel

Niet alleen voor Deventer, maar feitelijk voor heel restaurerend, rehabiliterend, vernieuwend Nederland was de voordracht van de heer J. Jessurun, hoofd-directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, van betekenis. Vandaar, dat we aan diens betoog hier wat meer aandacht besteden.

Stadsvernieuwing, stadsherstel, rehabilitatie, veel namen voor een gecompliceerd gebeuren, waarvan vrijwel allerwege wordt geconstateerd, dat men bijna door de bomen het bos niet meer ziet en juist daardoor het doel dreigt te missen.

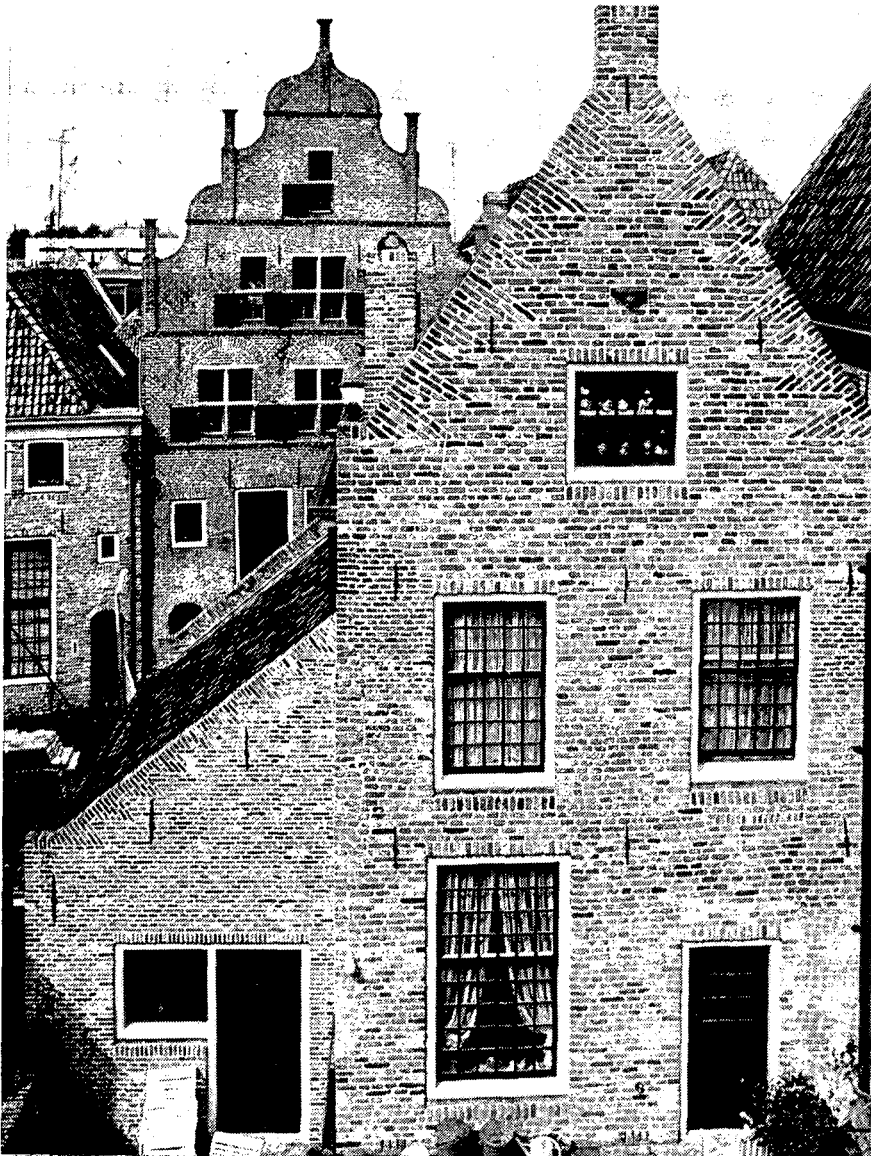
Aldus de hoofd-directeur van de Rijksdienst

voor de Monumentenzorg, de heer J. Jessurun, die van mening was, dat er wel fouten zijn gemaakt en bepaalde zaken wellicht kritiek verdienen, maar die toch tot het oordeel kwam, dat er in het Deventerse Bergkwartier sprake is van een goed voorbeeld van stadsvernieuwing. Een wijk, een buurt, is tot hernieuwd leven gekomen in een z.i. aanvaardbare integratie van maatschappelijk functioneren in een historische bebouwing volgens een hedendaags behoeftenpatroon. Waar de bureaucratie leemtes liet kon menselijke improvisatie in door de praktijk gestalte gegeven samenwerking leiden tot een aanvaardbaar resultaat. Eigenlijk is hier sprake van stadsvernieuwing in historische kernen avant la lettre.

Er zijn weinig gebieden in oude steden, waar het verval zo vroeg begon als in het Bergkwartier. Na een laatste korte bloeitijd in de 17e eeuw ging het in steeds sneller tempo bergafwaarts. Zo omstreeks 1960 was het Bergkwartier volledig afgetrapt en toonde het geen aaneenschakeling van monumenten of stadsschoon. Men kon de bekoring van oud-Deventer even goed, zo niet beter, in andere stadsdelen ondergaan.

Het waarom van de belangstelling voor deze buurt lag misschien wel besloten in het feit, dat het Bergkwartier toch iets eigens had; het was ondanks het verval nog een stadswijk met een ziel: de Bergkerk. Wellicht lag hiering het geheim, dat uiteindelijk het initiatief tot herstel werd genomen.

1. Rijkmansstraat 54 vóór de restauratie
Foto: W. J. Hasselaar, Deventer.

2. Rijkmansstraat 54 na de restauratie.

3. . . . in harmonie met de omgeving: achterzijde Bergstraat 38.

Foto: W. J. Hasselaar, Deventer.

geen gevaar meer en was het vervalproces gestopt.

Opvallend is in de Bergkwartiersituatie dat geen der betrokkenen – ook de overheid niet – een monopoliepositie innam. Nu blijkt nl. dat waar dit wel het geval is – en dat komt nogal eens voor – dat er geen resultaat wordt bereikt.

Een waarschuwing

In dit verband liet de heer Jessurun een waarschuwing horen: *het streven naar het mat zetten van de al dan niet vermeende tegenstander levert vaak een patstelling op, die het spel dood legt.*

Op deze waarschuwing liet de hoofddirecteur van de Rijksdienst de opmerking volgen, dat naar zijn overtuiging men in ons land op het keerpunt staat van slagen of falen van de stadsvernieuwing. Het gaat om het gestalte geven aan een cultureel- maatschappelijk volwaardige leefomgeving. Gelet op ons totale uitgavenpakket zijn de bedragen, gemoed met stadsvernieuwing in historische gebieden, niet zo gigantisch, meende de heer Jessurun. Het gaat bij de benodigde subsidies van CRM en VRO in totaal om een bedrag van f 150 miljoen per jaar, op basis van een 10-15 jarenplanning. Het lijkt vreemd, aldus de heer Jessurun, dat dit niet opgebracht zou kunnen worden, temeer daar met een andere benadering van deze gebieden bovendien onvermijdelijk ook geld gemoed is. Aan het boek: Tien jaren stadsherstel zullen we in een volgend nummer aandacht besteden.

Stadswijk en monument kunnen niet zonder elkaar, een wijk zonder één of meer dominerende monumenten spreekt niet erg aan en grotere monumenten, die niet langer wortelen in een oude herkenbare buurt, staan er wat verloren bij.

Inmiddels wordt wel meer gerealiseerd dan voorheen, dat de kosten, verbonden aan de restauratie van een groot monument, dat bij een stadswijk behoort, in een goede verhouding behoren te staan tot de herstelkosten van de gehele verhouding behoren te staan tot de herstelkosten van de gehele buurt en als het ware tezamen met het herstelplan van de woonhuizen tot één pakket moeten worden gerekend, zoals bij het Bergkwartier ook is geschied. In Deventer werd voor een procedé gekozen zonder de centrale positie van de gemeente en zonder de verkoop van het gereedgekomen product. Hier zouden de, in samenwerking tus-

sen de gemeente en de werkgroep Bergkwartier gerestaureerde huizen blijvend worden beheerd door de N.V. Bergkwartier, Mij. tot stadsherstel te Deventer.

Rollenspel

Op deze wijze kwam een mengvorm tot stand van wat een stadssaneringsproject werd genoemd in een vrijer systeem van verspreide restauraties. De taken van de resp. overheden en initiatieven van particulieren werden in een rollenspel ondergebracht. Het herstelproces werd voorts gekenmerkt door twee bijzondere aspecten: 1. er was wel een stedenbouwkundige visie maar geen stedenbouwkundig plan; 2. er was een soepel werkprogramma; men was niet verplicht aan de ene kant te beginnen en een de andere kant te eindigen; evenmin behoefde elk pand te worden aangepakt. Uiteindelijk bestond er voor het Bergkwartier